

INHOUD

EERSTE BEDRIJF • COULISSEN

<i>Prelude</i> • 12 oktober 1890	10
1 Grande finale • 3 juli 1973	11
2 Het hiernamaals • 4 juli 1973	19
3 Stilleven • 4 november 1973	26
4 Zes stappen naar een nieuw leven • 1 april 1965	33
5 Een goed begin • 2 april 1965	45
6 Littekens • 30 mei 1977	55

TWEDE BEDRIJF • CHANGEMENT

<i>Prelude</i> • 4 november 1890	72
7 Een nieuwe tijd • 8 augustus 1969	73
8 Op de grens van twee werelden • 20 september 1977	83
<i>Intermezzo</i> • 29 december 1890	97
9 Geloven in het onmogelijke • 8 mei 1973	99
10 Stemrecht • 14 april 1978	108
11 Dance macabre • 4 november 1973	118

DERDE BEDRIJF • COMPOSITIE

<i>Prelude</i> • 12 oktober 1890	128
12 Modulatie • 9 december 1980	129
13 Pas de deux • 10 december 1980	138
14 Beweging, zonder geluid • 14 december 1980	155
15 Tot de dood ons scheidt • 21 april 1986	170
16 Bal masqué • 2 mei 1986	188

VIERDE BEDRIJF • DANS VAN DE GEESTEN

<i>Prelude</i> • Zonder datum	206
17 Ensemble • 15 november 1987	208

VIJFDE BEDRIJF • ROCK 'N ROLL SUICIDE

<i>Prelude</i> • 12 oktober 1890	230
18 Afscheidingsbeweging • 9 april 1989	231
19 Salto mortale • 3 juni 1989	252
20 Blessuretijd • 4 juni 1989	282
21 De rijdans • 23 augustus 1989	296
22 De roep van de Sirenen • 1 oktober 1989	313
23 Simpel en terloops • 11 oktober 1989	342
24 De laatste dans • 12 oktober 1989	344
25 Da capo • 9 november 1989	360
<i>Slotakkoord</i> • 21 november 1989	377

PRELUDE

Zondag, 12 oktober 1890

Pine Ridge Indianenreservaat, Zuid-Dakota

De dans komt traag op gang. Alleen de voorbereidingen nemen al meer dan een etmaal in beslag. Eerst moeten ze de nieuwe liederen leren en hun hemden borduren. De hemden die hen zullen beschermen.

Tegen het einde van de middag gaan ze in een kring staan, dicht op elkaar. Iedere danser met zijn hand op de schouder van zijn buurman. Ze zingen het openingslied. Zonder begeleiding, alleen hun stemmen.

Ate misunkala ceya omani-ye! Gestorvenen, ik kom eraan!

Die zin blijven ze herhalen, steeds luider, terwijl ze op het ritme van de woorden telkens een stapje naar rechts doen en de kring begint te draaien. De linkervoet schuin over de rechtervoet en dan de rechervoet over de grond bijslepen. Zo zijn de regels.

De kring schuifelt stoffig in de rondte. Eerst traag, maar steeds sneller, en sneller. Tot hij wervelt als een reusachtige tol.

Ze dansen de Dans van de Geesten.

I

GRANDE FINALE

Dinsdag, 3 juli 1973

Furore, Campania

Het waren gewone, alledaagse bewegingen, alsof er niets aan de hand was: Orfeo Levi propte de pijpen van zijn jeans zorgvuldig in zijn laarzen voordat hij ze dichtritste, streek zijn krullen uit zijn gezicht, pakte een van tevoren zorgvuldig gerolde joint van de tafel, zocht zijn aansteker in de binnenzak van zijn rode, fluwelen jasje. Klaar om het huis te verlaten. Natuurlijk waren die kleren veel te warm voor de zomerhitte van Zuid-Italië, maar zo kleeedde een popmuzikant zich nu eenmaal. Ook als hij, zoals nu, op vakantie was.

Vanuit een bijna onzichtbare hoek van de kamer keek zijn zontje Misja toe. Hij zag hoe zijn vader zijn rode jasje rechtrok, voor de vijfde maal door zijn haar streek, zijn kraag opzette tegen een niet-bestaande wind, zijn hand op de deurkruk legde. Gewone, alledaagse bewegingen.

Geen van beiden zei iets.

De stilte werd versterkt door een zacht gekraak boven hun hoofd, waar een vrouw op de houten vloer van de slaapkamer danspassen oefende.

De avondzon maakte de schaduwen op de rode plavuizen langer.

Het lijkt zinloos om over Orfeo uit te weiden. Wij moeten ons niet aan hem hechten omdat hij ons op deze dag, 3 juli 1973, voorgoed zal verlaten. Aan de andere kant kan iemand het leven dat hij achterlaat langdurig blijven beïnvloeden. Juist door zijn afwezigheid. Misschien doordat de beelden van de herinnering zoveel vertrouwder zijn dan de steeds wisselende indrukken van de actualiteit. Of misschien doordat verlangen een zoveel sterkere sensatie is dan waarnemen. De droom kan zoveel belangrijker zijn dan de werkelijkheid. Dus laat mij ten minste iets over hem vertellen, hoe summier ook, voordat hij zijn joint opsteekt, naar zijn zootje zwaait en voor eeuwig de deur uit loopt.

Orfeo Levi was nog geen dertig jaar oud. Hij was in 1944 in New York geboren, als jongste van vier Amerikaanse kinderen in een Italiaans-Joods immigrantengezin. Het fascisme had Orfeo's ouders uit Italië verdreven en de familie uit elkaar doen vallen. Dit oude vakantiehuis, hoog boven de kolkende schuimkoppen in de kloof van Furore, was het laatste dat de familie Levi nog met elkaar verbond. De enige toegangsweg was een steil pad langs de rotsen. Het raam in de woonkeuken keek uit op dat pad en op de ondergaande zon. Als Italiaan had Orfeo een sterk gevoel voor drama, als Jood kon hij niet ontsnappen aan een diepgewortelde twijfel, als Amerikaan leefde hij op de toppen van de tijdgeest, als sessiemuzikant speelde hij met wereldsterren in de meest geavanceerde studio's. Hij was getrouwd met een danseres, Lucy Anderson. Ze hadden een zootje van zeven, Misja.

En hij had een paar geheimen.

Op deze dag, 3 juli 1973, was hij bereid om dat allemaal in één keer op te geven.

Hammersmith Odeon, Londen

Op het moment dat Orfeo zijn laarzen over zijn spijkerbroek ritst, staat David Bowie op de gang voor zijn kleedkamer heftig gesticulerend te praten tegen zijn gitarist, Mick Ronson.

‘Ik heb genoeg van dit circus. Ik dacht dat ik als artiest een andere identiteit zou kunnen aannemen. Maar nu doet iedereen het. En niet op het podium, maar op kantoor, op het voetbalveld, op school.’

Ronson grinnikt. ‘Maar dat is toch precies wat we willen, de democratisering van de kunst. Mooi toch?’

‘Welnee. Moet je zien hoe ze erbij lopen! Iedereen is een fantasiefiguur. Iedereen is van een andere planeet. Een totaal verschminkte wereld. En ze bedonderen zichzelf want in werkelijkheid willen ze alleen maar zekerheid. Allemaal saai heterohuisvaders, maar ze snuiven een lijntje en hup! Dansen! Ze amuseren zich kapot. Natuurlijk zijn ze allemaal liever Superman dan Clark Kent.’

‘Zoals jij liever Ziggy Stardust bent dan David Bowie,’ lacht Ronson. Zijn onbevangenheid verraadt dat hij nog niet in de gaten heeft dat dit gesprek niet vrijblijvend is.

‘Nee. Dat probeer ik je duidelijk te maken.’ Bowie kijkt zijn gitarist vanuit een denkbeeldige maar duizelingwekkende hoogte aan. Die natuurlijke superioriteit die telkens weer duidelijk maakt wie hier de ster is. ‘Ik doe niet meer mee.’

Mick Ronson wankelt op zijn plateauzolen. ‘Hoe bedoel je?’

‘Wat ik zeg. Dit is ons laatste concert. Niet alleen van deze tournee, maar voor altijd. Een definitief afscheid. Ziggy gaat vanavond dood. Ben ik nu duidelijk genoeg?’

‘Dat kun je niet doen! Wij zijn er ook nog. Je kunt de band niet zomaar op straat zetten.’

Met een vanzelfsprekend gebaar pakt Bowie de sigaret uit Ronsons hand en neemt een trek. ‘Jullie hebben toch lekker aan mij verdiend, het afgelopen jaar? Moet alles wat leuk is altijd maar eindeloos duren?’

‘Zoals je al zei, iedereen wil zekerheid.’

Bowie luistert niet. ‘Bovendien redden jullie je makkelijker dan ik. Zorgen jullie maar voor jezelf, dan doe ik dat ook.’ En met een zwierige buiging, alsof het een grap is, danst hij weg en verdwijnt achter de deur van zijn kleedkamer.

Furore

Orfeo’s zwijgzaamheid voelde bedreigend. Verlamdend. Misja moest die stilte verbreken voordat zijn vader de deur uit zou lopen, maar hij had geen idee wat hij moest zeggen. Hij riep maar wat. Het eerste wat bij hem opkwam. Dat hij mee wilde.

Met zijn hand op de deurknop legde Orfeo uit dat de tocht te zwaar zou zijn, dat Misja beter thuis kon blijven bij zijn moeder, die boven op de slaapkamer haar danspassen oefende. Orfeo glimlachte. Een onherkenbare glimlach die van ver leek te komen, of voor een heel ander moment bedoeld leek te zijn. Alsof ze niet alleen waren. Alsof die glimlach bestemd was voor een derde, een onzichtbare toeschouwer die Orfeo een paar seconden later meetrok, de deur uit. Weg.

Misja rende achter hem aan. Maar in zijn haast om zich aan zijn vader vast te klampen struikelde hij en schaafde zijn knie op het rotspad. Orfeo liep door. Nog één keer keek hij om en zwaaide. Maar hij liep door.

Misja trok zich terug in het huis. Daar zou hij voor het grote raam blijven wachten totdat zijn vader achter de bomen tevoorschijn zou komen, na de derde bocht van het pad. Al zou het een eeuwigheid duren.

Londen

Op een moment in die eeuwigheid begint David Bowie aan zijn allerlaatste transformatie in Ziggy Stardust. Alleen al voor de make-up heeft hij meer dan twee uur nodig. In snelle bewegingen hakt hij met een scheermesje in een hoopje poeder op de handspiegel op zijn kaptafel en doseert het geroutineerd in nettelijntjes. Zijn visagist staat schijnbaar geduldig met de pot crème van Elisabeth Arden te wachten terwijl hij zijn eigen

spiegelbeeld bewondert. David mocht willen dat hij zo'n mooi gezicht had, zulk dik golvend haar.

'Gisteren is er een ufo boven Londen gespot,' zegt Bowie. Hij steekt een sigaret op, alsof hij alle tijd van de wereld heeft. Pas als de ster klaar is kan het kunstwerk beginnen. De crème op zijn gezicht, zijn lippen, zijn oogleden. De mascara, geen moderne roller maar een ouderwets borsteltje van Rimmel dat eerst met speeksel wordt natgemaakt. Het zwartsel dik op zijn wimpers en tot ver naast zijn ogen uitgesmeerd, alsof hij in geen weken geslapen heeft. Bowie dept het zelf af met kalkwitte Japanse rijstpoeder die hij in New York op de kop heeft getikt.

'Kijk uit dat je de poedertjes niet door mekaar haalt,' zegt de visagist.

'Mijn moeder heeft hem gezien.'

'Wat gezien?'

'Die ufo. Gisteren.'

De visagist weet van niks. Niet van de ufo en ook niet dat deze avond een afscheid wordt.

*

In Furore zat Misja nog voor het raam te wachten. Boven bleef de vloer kraken. Zijn moeder oefende haar fouetté, een geluid dat hij goed kende en dat vertrouwd had moeten zijn maar nu onheilspellend klonk. Een hommel putte zichzelf uit tegen de ruit. Het uitzicht wachtte op invulling maar er verscheen nog niets. Niemand.

*

Bowie is nu bijna Ziggy. Hij haalt een kwast door de roze en paarse Kabuki-kleuren. Door de dunne wanden heen klinkt het stemmen van de Steinway op het podium. De visagist pakt een gouden cirkel en de wimperlijm waarmee die op Ziggy's voorhoofd moet worden geplakt. 'Doen we deze vanavond?'

‘Nee, nu niet.’ Ziggy snuift een lijntje van de handspiegel. Op zijn bovenbenen schildert hij bliksemschichten, als een trage voorbereiding op zijn dood.

★

Eindelijk, een eeuwigheid later, zag Misja het rode stipje dat zich in de verte langzaam langs de helling omhoog bewoog. Een dansend rood pluusje. Een stofje. Zijn vaders jasje. Zijn vader.

Misja zette zijn bril af, de zonnebril die hij van Orfeo had gekregen omdat ze op vakantie gingen in een land waar de zon altijd zou schijnen. Maar het stipje werd er niet duidelijker van. Hij rekte zich zo lang mogelijk uit en zwaaide met allebei zijn armen, hopend dat Orfeo hem zou zien en terug zou zwaaien. Dan was alles weer goed. Maar op die afstand viel er niets te zien. Op die afstand kon je alleen maar hopen of fantaseren.

★

In Londen heeft Bowie zijn eerste kostuum al aan. Een wit mini-jurkje, versierd met Japanse karakters en zilveren knopen langs de zijkant. De opstaande kraag sluit hoog om zijn keel. De wijde mouwen zijn gevoerd met zachte zijde. Daaronder draagt hij witte hotpants en satijnen laarzen tot over zijn knieën. De styliste is bezig de volgende creatie daaroverheen te hijsen: een blauw met zwart samoeraikostuum met een brede rode baan die over zijn borst naar beneden loopt en zich bij zijn kruis splitst naar de wijd uitlopende pijpen. Bij het begin van het tweede nummer moet hij het samoeraikostuum met één ruk kunnen uitdoen en moet het witte jurkje eronder tevoorschijn komen. Bowie is zo mager dat er nog wel drie kostuums onder zouden passen.

★

Het rode stipje bewoog zich niet in een rechte lijn vooruit. Eerst zigzagde het heen en weer, even later leek het op dezelfde plek rondjes te draaien. Het trilde in het zonlicht.

★

Ziggy Stardust loopt zenuwachtig te ijsberen in zijn veel te grote theaterkleren en fluit mee met de muziek van *A Clockwork Orange*, die door de luidsprekers schalt.

★

Even leek het rode stipje bewegingloos te blijven hangen in de tijd. Maar toen kwam het plotseling in een versnelde beweging. Niet in de richting van het pad maar dwars, recht op de steile afgrond af. Misja voelde zijn keel samenknijpen.

★

Ziggy likt de laatste restjes poeder van de spiegel en bestudeert zijn gezicht, holle ogen in een porseleinen huid. Klaar voor het afscheid, het einde.

★

Misja stond nog met beide armen omhoog, verstijfd, toen het stofje al over de rand van de rots was gewaaid. Tergend langzaam dwarrelde, tuimelde het naar beneden. Een keer stuiterde het, op een lager gelegen rotspunt.

Tot op dit moment had Misja zeker geweten dat het zijn vader was, maar nu overtuigde hij zichzelf van het tegendeel. Hij susste zijn paniek met de feiten: hij had niet zijn vader gezien, maar een bewegend rood stipje, meer niet. Een rood stipje dat van de hoge rots tuimelde, dwarrelde, stuiterde en ten slotte verdween. Het had de Kerstman kunnen zijn, een brievenbus, een huzaar,

of een reusachtige vliegenzwam. Hoogstens had het zijn vaders rode jasje kunnen zijn dat uitgetrokken, ontdaan van het lichaam, in een windvlaag gevangen over de rotswand dwarrelde, tuimelde, stuiterde, in een eeuwig bewegende *loop* in Misja's hoofd.

En daarom had hij niets gezegd. Ook niet toen zijn moeder Lucy zich later op de avond losrukte uit haar danstraining en zich ongerust begon te maken omdat Orfeo niet thuis was gekomen.

*

In een strak doorzichtig hemdje en een zwarte broek neemt Ziggy afscheid. Zijn oranje haar vlamt in het licht.

‘Deze show zal voortaan in ons geheugen gegrift staan. Omdat het de allerlaatste is. Voor altijd. Een onuitwisbare herinnering.’

Iemand uit het publiek klimt het podium op en probeert zich aan hem vast te klampen, maar hij glimlacht, draait zich om en loopt het toneel af. De zaal blijft onthutst achter.

‘You’re a Rock ’n roll Suicide’ trilt over het podium en weergalmt in duizenden toekomstige herinneringen.

2

HET HIERNAMAALS

Woensdag, 4 juli 1973

Furore, Campania en Café Royal, Regent Street, Londen

Die nacht, terwijl de beroemde uitvaartgasten van Ziggy Stardust zich in een café in Regent Street verzamelden voor het afscheidsfeest, lag Misja klaarwakker in zijn stapelbed. In Londen dansten Paul en Linda McCartney, Mick en Bianca Jagger, Keith Moon, Lou Reed en tientallen anderen op de live muziek van Dr. John, terwijl Misja in Zuid-Italië zijn best deed de afwisselende geluiden en stiltes van het huis te interpreteren. Een deur die kraakte, een kraan die liep, dan weer een tijd niets. Zijn moeder Lucy beneden. Zou ze nog steeds wachten, bellen, nadenken, hopen, opgeven, zinken, opveren, opnieuw denken? Of zou ze er al mee gestopt zijn en oefende ze nu, om haar gedachten af te leiden, de posities en de sprongen van het ballet waarin ze vanaf september zou dansen? Om te vergeten, om te herinneren, om een andere wereld te scheppen dan die waarin ze leefde.

Misja probeerde de afgelopen dag te reconstrueren. Alle details riep hij op in zijn herinnering. De hele aanloop, tot het moment waarop Orfeo de deur uit was gelopen.

Eerst had Orfeo de laatste roddels verteld. Hij had Lucy al meer dan een maand niet gezien dus er viel veel bij te praten. Het meeste kon Lucy niet schelen. Het was haar wereld niet. Ze glimlachte wel toen Orfeo vertelde dat John Lennon zich eindelijk had ontworsteld aan Yoko Ono en sinds een paar weken in Los Angeles woonde, met een Chinese. Misja kende die namen alsof het familie was. Daarna hadden ze over hun werk gepraat. Dat deden ze altijd, over hun werk praten. Ook op vakantie. Orfeo was gevraagd om een concert van David Bowie te openen met een medley van de Ziggy Stardust-nummers, maar hij had geen zin om als een hotellobbypianist deuntjes te zitten spelen voor vierduizend mensen die alleen maar op Bowie zelf zaten te wachten. Bovendien zou hij er maar tweeënvijftig pond voor krijgen, inclusief alle rechten voor de elpee en de video die van het concert zouden worden uitgebracht. Lucy praatte over een beroemde danser die haar en haar collega's terroriseerde. Grappig hoe ze zo bevlogen konden praten over dingen die niet goed gingen.

Toen was er plotseling een daverend onweer losgebarsten. Ze stonden met z'n drieën voor het grote raam naar de dreigende wolken en de bliksem te kijken toen er plotseling een grote lichtbal langs de rotswand naar beneden danste. Een bolbliksem. Lucy en Orfeo reageerden nogal overdreven, alsof ze een wonder zagen.

Stoned zeker, dacht Misja. Ze gingen irritant zoenen en verdwenen naar boven, naar de slaapkamer. Hij was toen maar een tekening gaan maken aan de keukentafel. Een tijdje later was Orfeo weer beneden gekomen. Hij kwam bij Misja aan tafel zitten. Hij zat te schrijven. Misschien een brief, Misja had geen idee, had hij maar beter opgelet. Op een gegeven moment rolde hij twee joints, waarvan hij er een oprookte en de andere op tafel liet liggen. Hij had ook nog geprobeerd de televisie voor Misja aan te zetten, maar door het onweer bleek er geen ontvangst meer te zijn. Hij was nog een keer heel even naar boven gelopen. Daarna was hij zijn laarzen gaan aantrekken.

Veel later die avond had Misja toegekeken hoe zijn moeder rusteloos door het huis doolde, belde met vrienden, met de haven van Positano, met het station van Sorrento, met de luchthaven in Napels. En hij had niets gezegd. Eerst had hij gezwegen omdat hij zichzelf had wijsgemaakt dat hij niet had gezien wat hij had gezien. En naarmate de avond verstreek en zijn vader nog steeds niet terugkeerde, had hij niets gezegd omdat hij het gevoel had dat het juiste moment al voorbij was. Hij had het eerder moeten zeggen. Nu was het te laat. Nu zou het ongeloofwaardig klinken.

Op de wekker naast zijn bed volgde hij de nacht, die tergend langzaam voorbijkroop. De minuten veranderden in uren. Nu en dan wapperde het gordijn voor het open raam tegenover zijn bed. Kleine zuchtjes wind streelden zijn gezicht. Als een adem waarin hij zich kon koesteren, die hem troostte.

Plotseling leek de adem meer dan een zuchtje wind. Net als eerder op de dag, toen Orfeo wegliep, had Misja het gevoel dat er iemand in zijn buurt was, een onzichtbare toeschouwer. Hij probeerde de schaduwen in zijn slaapkamer te onderscheiden. De kast waarvan de deuren niet helemaal dicht konden, de stoel met zijn kleren. De tafel met het half afgebouwde legokasteel probeerde hij te vermijden, hij voelde een prop in zijn keel bij de gedachte dat hij dat kasteel nooit meer zou afmaken zonder Orfeo. Snel draaide hij zijn gezicht de andere kant op, naar de deur.

*

In de deuropening ziet hij de contouren van de aanwezigheid die hij voelde. Hij schrikt, even maar, in een flits, een bolbliksem, maar hij wendt zijn blik niet af. Terwijl hij probeert te wennen aan deze onwerkelijkheid veranderen de contouren in twee mannen. De ene is tenger en blond, de andere heeft het postuur en de donkere krullen van Orfeo. Misja kent deze mannen niet, maar toch heeft hij het gevoel dat hij hen eerder heeft gezien.

Op een foto misschien. Of vroeger, toen hij nog niet naar school hoefde en Orfeo hem nog meenam naar de studio of op tournee. In die tijd had hij zoveel gezichten gezien. Nu lijkt de tijd op te lossen; herinnering en waarneming lopen door elkaar.

De bezoekers stellen zich voor. De man die even op Orfeo leek is Jim Morrison van The Doors, de kleine blonde is Brian Jones van The Rolling Stones. Brian loopt naar Misja's bed, met de zwierige passen van een rockster.

'Gisteren was het 3 juli,' zegt hij. 'Een datum betekent natuurlijk niets, maar toch staan we er soms bij stil, Jim en ik, want 3 juli is ook onze sterfdatum.' Brian gaat op de rand van Misja's bed zitten.

'Tijd is niets anders dan een rekenmethode,' zegt Jim Morrison, die bij de deur is blijven staan. 'Het wordt zo overschat. Als tijd de enige waarheid was zou het leven erg beperkt zijn. Herinnering, daar gaat het om. Die maakt ons onsterfelijk. We leven voort in foto's en in dromen, zoals deze. Herinnering bevrijdt ons uit de tijd.'

'En dan heb je nog de fantasie, de leugen. Die bevrijdt ons van alles,' grinnikt Brian.

Jim neemt een slok uit de whiskyfles in zijn hand. Zijn silhouet steekt statig af tegen het zwakke licht dat door de deuropening schijnt. Hij heeft de superioriteit van een dichter. Zijn ogen donker in een krijtwit gezicht. Mooi maar dood. 'Het eeuwige leven zit gevangen in een enkel moment: Che Guevara voor altijd met zijn baret, Marilyn Monroe voor altijd in haar opwaaiende zomerjurk, Jezus voor altijd met gespreide armen aan een kruis. Alleen de nuances gaan verloren met de tijd. De details, de veranderingen.'

Misja voelt zich buitengesloten. Waarom gingen ze niet bij iemand van hun eigen leeftijd langs om er een beetje op los te filosoferen? Of waren die allemaal al dood?

Hij zegt het niet hardop, maar opeens lijken de mannen weer bij de les. Brian pakt Misja's hand.

'Jij lag te bedenken hoe het gisteren precies is gegaan, Misja,

maar misschien moet je de reden voor Orfeo's sprong niet alleen in de laatste dag zoeken.'

'Zo'n sprong, daar gaat een heel leven aan vooraf,' zegt Jim. 'Een leven dat misschien te zwaar is geweest, of juist te gemakkelijk, waardoor iemand bij de minste tegenslag de weg kwijtraakt. Of een leven dat te vroeg heeft gepiekt en is geërodeerd, afgekald, uitgehold, uitgedanst. En dan wordt het tijd om te vertrekken. Waarvoor zouden we nog blijven? Al onze idealen zijn weggeschoten, opgeblazen of afgebrand; de Olympische Spelen in München, Jan Palach op het Wenceslausplein, Martin Luther King op zijn balkon, Robert Kennedy tussen het keukenpersoneel, Che Guevara in zijn hinderlaag. De toortsdragers verschanzen zich achter hun oorlogskleuren, als Rode Brigades of Zwarte Panters. Woodstock leek zo mooi, maar nog datzelfde jaar is die euforie doodgestoken op het festival van Altamont. En wij, de iconen van de tijd, hebben ons in de afgrond gestort. Niet samen, maar een voor een, moederziel alleen; Janis Joplin op haar hotelkamer, Jimi Hendrix in zijn eigen kots, Brian in zijn zwembad, ikzelf op het toilet van een nachtclub. En nu Orfeo van zijn rots. De tijd heeft levens veranderd. Levens hebben de tijd veranderd.'

'Levens gaan dood,' zegt Brian. Hij strijkt met zijn hand door zijn haar, zoals Orfeo dat had gedaan.

'Wij zijn de slachtoffers van onze eigen vrijheid,' zegt Jim Morrison na een lange stilte. 'Onze generatie heeft zichzelf dood gedanst.'

In dit hele verhaal is Misja bij de eerste zin blijven steken. 'Maar was mijn vaders leven nou te zwaar, of juist te gemakkelijk?'

Brian schuift onzeker heen en weer. 'Wat was jouw derde optie ook alweer, Jim?'

'Te vroeg pieken. Dat je voor je dertigste het beste al achter de rug hebt. Een leven zo vol prikkels dat het daarna alleen nog maar bergafwaarts kan gaan. Excuses voor de woordspeling.'

'Precies! Dat is met mij ook gebeurd,' zegt Brian. 'Het ging

veel te snel. Niet alleen voor The Stones, maar voor al die muzikanten die opeens beroemd waren. Van de ene dag op de andere was je een rolmodel. Zo ver waren we nog helemaal niet. Ik was een kind dat veel te vroeg oud moest worden.’ Hij schudt zijn blonde hoofd, alsof een briesje door een tarweveld golft.

Misja beseft dat hij de afgelopen dag ook te snel oud is geworden. Dat hij nog jarenlang kind had willen blijven maar het nooit meer zal zijn.

‘Orfeo heeft geen afscheid genomen,’ zegt hij. ‘Hij is gewoon weggelopen en gesprongen, zonder iets te zeggen.’

‘Ach, afscheid nemen,’ zegt Jim. ‘Waarom zou je afscheid nemen? Orfeo was rock-’n-roll, net als wij.’

*

De deur ging open. Misja schrok terug in de werkelijkheid. Lucy’s silhouet tekende zich eenzaam af tegen het ganglicht. Even leek het alsof de donkere blik in het witte gezicht van Jim Morrison als een masker van verdriet over het hare gleed.

‘Ik kwam kijken of je al sliep.’

Misja keek zijn moeder aan maar zei niets. Verstikt door een voorgevoel dat hij voortaan in zijn eigen wereld zou moeten leven. De zwijgzame wereld van geheimen. Straks zou het weer licht worden, het decor zou veranderen, alle formaliteiten zouden worden afgehandeld, deze zomervakantie zou voorbij zijn, ze zouden teruggaan naar Amsterdam, ze zouden thuiskomen. Maar ook daar zou de wereld nooit meer dezelfde zijn. De fantasie was beter. Beter dan de herinnering.

In het ochtendgloren, op het moment dat Lou Reed en een flamboyante travestiet op hoge wiebelhakken als laatste gasten het afscheidsfeest van Ziggy Stardust in Londen verlieten, kwamen in Furore twee politieagenten op een Vespa het rotspad op hobbelen, op weg naar het vakantiehuis van de familie Levi.

Misja moest alleen met de vrouwelijke agent op de gang blij-

ven wachten terwijl de man in de woonkeuken met zijn moeder praatte. De deur was dicht. De vrouw glimlachte naar Misja. Ze knipperde met haar ogen tegen de felle ochtendzón die door de open voordeur naar binnen scheen. Op geruststellende toon sprak ze woordjes die Misja niet kon verstaan omdat Orfeo hem nog geen Italiaans had geleerd. Dat kwam vanzelf wel, zei hij altijd, als Misja de achtergebleven neefjes zou ontmoeten. Orfeo sprak altijd over de Italiaanse tak van zijn familie als ‘de achtergebleven neefjes’, wat klonk alsof iedere Italiaan die nu nog in Italië woonde debiel was. Misja had altijd nog willen vragen of hij dat ook zo bedoelde, maar nu was het te laat om dat, of wat dan ook, te vragen.

Misja luisterde niet naar de vrouw. Hij concentreerde zich op de weggemoffelde stemmen achter de deur. De toon, het tempo, de stiltes tussen de woorden. De vrouw op de gang kon niet weten dat hij allang wist wat daar werd gezegd.

De agenten kregen koffie.

Kort daarna heeft Lucy haar zoon verteld dat Orfeo’s lichaam was gevonden. Aangespoeld. Waarschijnlijk was hij uitgegleden. Ongelukkig terechtgekomen. Een ongeluk.

Nu was de waarheid onontkoombaar. Nu was bewezen wat hij met eigen ogen had gezien. Orfeo was niet uitgegleden, hij was gesprongen. Hij was niet ongelukkig terechtgekomen maar precies daar waar hij wilde zijn.

Maar nu was het echt te laat om dat nog te zeggen.

Misja was pas zeven jaar oud en beseftte dat hij als enige op de hele wereld iets wist wat niemand anders wist. Misschien gaf dat hem een zekere macht. Maar voor Misja voelde dit geheim niet als macht. Heel lang voelde het als eenzaamheid, die in de loop van de tijd zou veranderen in schuld.